

Gymnázium Varšavská cesta 1, 010 08 Žilina

Miesto s tajomnou minulosťou...

Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách) v Žiline

Apríl 2020

Žilina

Kristína Paľová, Simona Máchová

Vedúci učiteľ: PhDr. Alica Virdzeková

Pod'akovanie

Spracovanie príbehu týchto Božích múk by nebolo možné bez spolupráce a ochoty ľudí. Veľká vďaka patrí našim pamätníčkam Márii Chovanovej, Tatiane Takáčovej a pamätníkovi Ivanovi Rzeszotovi , ktorí sa s nami podelili o svoje zážitky a pocity. Okrem nich nám pri hľadani informácií pomohla naša konzultantka pani učiteľka PhDr. Alica Virdzeková, ako aj pán Mgr. Peter Štanský a pán Dr. habil. PhDr. József Liszka, PhD., za čo im veľmi pekne ďakujeme. Samozrejme, vďaka patrí aj všetkým ostatným, ktorí nám pri tvorbe práce nejakým spôsobom pomohli.

Obsah

Úvod	4
1 Božie muky	6
1.1 Pôvod názvu „Božie muky“	6
1.2 Typy Božích múk	6
1.2.1 Stĺpové Božie muky	6
1.2.2 Murované (pilierové) Božie muky	7
1.2.3 Rozdiel medzi kaplnkou a Božími mukami	7
2 Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách) v Žiline	8
2.1 Mestské práva v Žiline	8
2.1.1 Právo meča	9
2.1.2 Šibenice	9
3 Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách) dnes	11
3.1 Okolie stavby	11
4 Atmosféra miesta	13
4.1 Nehodovosť	13
4.2 Pamätníci z rodiny Rzeszotových	13
5 Záver	15
6 Zoznam bibliografických odkazov	16

Úvod

Práca, vzdelanie, cestovanie, zábava, oddych – je to len pár dôvodov, pre ktoré sa ľudia, v rámci našej krajiny i sveta, premiestňujú z miesta na miesto. Pohyb teda patrí do našich životov. Pri týchto cestách určite každý z nás narazil aspoň raz na kríž umiestnený pri ceste, kopci, rázcestí, ale aj na mieste, kde by ho nikto nečakal, napríklad uprostred lesa, lúky, poľa a pod. Okrem krížov možno vidieť aj ďalšie súčasti drobnej architektúry, ako sú kaplnky, sochy, obrazové skrinky a tiež Božie muky.

Aj keď došlo vplyvom rôznych udalostí, ako vojny, zanedbávanie, možno vandalizmus, k ich poškodeniu, stále je ich na našom území veľké množstvo. Nedopátrali sme sa, či boli zmapované počty týchto sakrálnych pamiatok na celom území Slovenska, ale určitý obraz o počtoch si môžeme urobiť aj na základe čísel, ktoré nám poskytol pán Dr. József Liszka. Ten spolu s ďalšími spolupracovníkmi vytvoril archív malých sakrálnych pamiatok na južnom Slovensku. V rámci výskumu bolo k 31.12.2006 zaznamenaných 2 162 malých sakrálnych pamiatok. Z toho bolo 1 181 prícestných krížov, 87 obrazov na stromoch, 172 Božích múk a ďalšie.¹ Podľa zhľadú niektorých týchto malých pamiatok môžeme povedať, že ich tvorcami boli naozaj zruční majstri svojho remesla. Na iných je chýbajúca zručnosť nahradená vysokou mierou lásky a oddanosti.² Tieto malé architektonické stavby sú roztrúsené po krajine a dotvárajú jej scenériu.

Čo ale sú Božie muky či nesprávne Božia muka? Aký dôvod mali ľudia, aby zhotovovali takéto stavby? Aké pohnútky ich viedli k tomu, že napriek ťažkému životu, ťažkej, úmornej a často až do večera trvajúcej práci si ešte našli čas a venovali svoje voľné chvíle stavbe týchto objektov? Sú takéto stavby aj v okolí Žiliny? Aký sa za nimi skrýva príbeh? Stoja ešte aj dnes? Na tieto a mnohé ďalšie otázky sme hľadali odpovede počas písania práce do súťaže EUSTORY.

V súčasnej dobe sa stávame trošku nepozornými. Stále sa niekam ponáhľame a popri tom zhone si často nevšimame veci okolo nás. Príkladom sme aj my, autorky tejto práce. V Žiline bývame už od narodenia, no o tejto stavbe sme počuli po prvýkrát a dokonca ani 95% nášho okolia o nej nevedelo. Preto sme sa rozhodli pátrať po informáciách a nakoniec ich

¹ LISZKA, J. ENVIROMAGAZÍN - Archív malých sakrálnych pamiatok „Na slávu Božiu...“, s. 18.

² LISZKA, J. Archív drobných sakrálnych pamiatok – Dokumentácia drobných sakrálnych pamiatok vo Výskumnom centre európskej etnológie v Komárne, s. 515-523.

využiť na napísanie našej práce, v ktorej sa budeme venovať spomínanej drobnej sakrálnej architektúre - Božím mukám pri Šibeniciach (kedysi táto oblasť sa nazývala aj Hruštiny).

Našími cieľmi bude opísať príbeh tejto stavby ako aj jej súčasný stav a popri tom zachytiť aj udalosti, ktoré mohli podnietiť jej vznik. Snažili sme sa využiť všetky dostupné zdroje – knihy, internetové články, ba dokonca sa nám podarilo nájsť pamätníkov, ktorí boli ochotní nám odpovedať na pár otázok. Veríme, že výsledok nášho bádania obohatí nielen nás, ale aj mnohých ďalších ľudí. Nemohli sme využiť archívne materiály, nakoľko Štátny archív v Žiline kvôli pandémie koronavírusu je stále zatvorený.

Prácu sme si rozdelili do niekoľkých kapitol a podkapitol.

V prvej kapitole sa venujeme Božím mukám vo všeobecnosti (pôvod názvu, typy Božích múk a ich význam).

Druhá kapitola je zameraná na históriu miesta a motívy vybudovania Božích múk pri Šibeniciach (Hruštinách) v Žiline.

Tretia kapitola opisuje dnešný stav tejto pamiatky.

Posledná, štvrtá kapitola obsahuje pocity ľudí a našich pamätníkov, v spojitosti s týmto miestom.

Prácu sme doplnili o obrazovú prílohu.

1 Božie muky

Medzi najpočetnejšiu skupinu drobnej architektúry, ktorá je zároveň dielom ľudovej architektúry, patria Božie muky. Na Slovensku sa Božie muky budovali najmä v 15. až 19. storočí uprostred dediny, pri kostoloch, výpadových cestách, na rázcestiach, významných a legendárnych miestach, na pamiatku šťastných či naopak tragických udalostí v živote dediny alebo jednotlivcov (napr. uzdravenie z ťažkej choroby, morová epidémia, uctenie mŕtvych, uzmiernenie sporov o majetok atď.) a pod.³

Na stavbu týchto sakrálnych objektov ich stavitelia používali v minulosti najčastejšie dostupný prírodný materiál - lomový kameň (pieskovec, vápenec), ktorý zväčša omietli vápennou maltou.

1.1 Pôvod názvu „Božie muky“

Pôvod názvu „Božie muky“ a architektonická koncepcia Božích múk má podľa dostupných zdrojov základ v biblickej histórii. Vychádza sa zo skutočnosti, že Ježiš Kristus, bol na rozkaz Piláta Pontského odsúdený a bičovaný,⁴ pričom v súdnom procese a pri mučení boli použité typické nástroje – stĺp (ku ktorému bol priviazaný a bičovaný) a kríž, na ktorom následne zomrel.⁵

1.2 Typy Božích múk

Božie muky sú drobný náboženský stavebný objekt, ktorý je nositeľom pašiového výjavu (obrazu, sochy, súsošia) zo života Božieho Syna - Ježiša Krista.

Ide o objekt v tvare stĺpa s päťou, driekom a hlavicou so strieškou. Každá z jednotlivých častí môže mať dekoratívne prvky. Spravidla sa vyskytujú dva základné typy.

1.2.1 Stĺpové Božie muky

Stĺpové Božie muky sú v tvare jednoduchého úzkeho stĺpu zasadeného v zemi, na ktorého vrchole je umiestnený príslušný výjav, obyčajne v ochrannej skrinke so strieškou, vyrobené

³ <https://old.katolickenoviny.sk/37-2002-k-malej-sakralnej-architekture/> [2020-03-14]

⁴ <https://www.i-senior.cz/bozi-muka-v-krajine-nuti-k-zamysleni-poznejte-jejich-vyznam/> [2020-03-14]

⁵ <https://zilina-gallery.sk/picture.php?/85649/category/4092> [2020-03-14]

najčastejšie z dreva, vzácnejšie z umelecky opracovaného kameňa.⁶ Stĺpový driek môže byť rôzny: hladký, valcový, točený, hranatý.^{7,8}

1.2.2 Murované (pilierové) Božie muky

Murované (pilierové) Božie muky majú tú istú architektonickú stavbu ako stĺpové, ale ich driek je v tvare hranolového piliera s jedným alebo viacerými plytkými výklenkami v bočných stenách (slúžiacimi na umiestnenie výjavov), ktoré sú taktiež ukončené striedkou.

Existujú aj iné podtypy pilierových Božích múk, vytvorené z viacerých veľkosťou a pôdorysom nerovnakých článkov, napríklad trojčlánková či trojuholníková na valcovom podstavci.⁹ Zsvätené bývajú (na rozdiel od stĺpových Božích múk) najčastejšie Panne Márii, svätcom (Anne, Martinovi, Jurajovi, Cyrilovi a Metodovi, Gorazdovi a i.), Ježišovi Kristovi (Božské Srdce, Božie milosrdenstvo), Najsvätejšej Trojici a pod.¹⁰

1.2.3 Rozdiel medzi kaplnkou a Božími mukami

Niektoré z Božích múk pripomínajú tvar miniatúrnej kaplnky. Rozdiel medzi týmito objektmi je ale v tom, že klasická kaplnka má priestor, v ktorom sa slúžia bohoslužby, a teda tam je priestor pre ľudí. Božie muky takéto priestor nemajú.

Božie muky majú taktiež svoj vyhraný význam. Zatiaľ čo sa kaplnky spájajú s úctou k niektorému svätcovi a cez neho s oslavou vzkrieseného a osláveného Krista, pašiové výjavy a architektonická skladba Božích múk nás nechávajú v jeho predsmrtnéj a smrtnéj fáze bez náznaku Ježišovho zmŕtvychvstania a bez vymedzenia priestoru na prípadné liturgické slávenie. Božie muky mali veriacim pripomínať ich hriešnosť, nedokonalosť a trápenie na tomto svete, no zároveň ich mali naplniť radosťou z vykúpenia Ježišom Kristom.¹¹

Títo svedkovia minulosti, strážcovia prítomnosti, poslovia budúcnosti plnili a plnia popri svojej hlavnej - náboženskej funkcii aj ďalšie funkcie, ako napríklad vymedzenie geografických hraníc, lokalizácia pamätných miest či významných udalostí, orientačné a kartografické body.¹²

⁶ <https://old.katolickenoviny.sk/37-2002-k-malej-sakralnej-architekture/> [2020-03-14]

⁷ Pozri príloha, obr. č. 1.

⁸ Pozri príloha, obr. č. 2.

⁹ <https://zilina-gallery.sk/picture.php?/18601/category/1186> [2020-03-14]

¹⁰ Pozri príloha, obr. č. 3.

¹¹ <https://zilina-gallery.sk/picture.php?/85649/category/4092> [2020-03-14]

¹² <https://old.katolickenoviny.sk/37-2002-k-malej-sakralnej-architekture/> [2020-03-14]

2 Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách) v Žiline

Na Slovensku môžeme popri cestách vidieť predovšetkým murované Božie muky. U nás v Žiline je jedna takáto stavba, považovaná za kaplnku, postavená v časti Šibenice. Asi viac ako tieto Božie muky, ľudia poznajú kríž umiestnený neďaleko.¹³ Minulosť tohto miesta však pozná málokto.

Prečo je táto drobná architektúra umiestnená práve v tejto časti Žiliny, si môžeme len domýšľať, nakoľko k tomuto miestu a zvlášť k tejto stavbe, nie je zachovaných veľa historických záznamov. Z tých zachovaných ale môžeme predpokladať, že jej umiestnenie súvisí so skutočnosťou, že v týchto miestach bolo kedysi popraviisko, kde stáli šibenice.

2.1 Mestské práva v Žiline

Žilina bolo od začiatku svojou polohou predurčené stať sa centrom osídlenia v tomto regióne. Križujú sa tu dôležité obchodné cesty a tiež tri významné rieky. Prvú zmienku o osídlení územia Žiliny môžeme nájsť už z roku 1208. Centrom či strediskom budúceho mesta bol priestor okolo dnešného námestia, kde bol strážny hrad a ako podhradie tu existovala prinajmenšom od 13. stor. osada a farský kostol. V okolí mesta bolo ďalej 6 menších osád a Kostol sv. Štefana, ktorý je dnes najstaršou zachovanou pamiatkou na území Žiliny. Rozvojom remesiel a obchodu v tomto priestore boli vytvorené predpoklady pre vznik mesta. K tomu došlo na konci 13. stor. po príchode nemeckých hostí z poľského Tešína. Prvé mestské privilégium mesto dostalo ešte od Arpádovcov okolo r. 1290. O Žiline ako meste je zachovaná správa z roku 1312. Z roku 1321 je prvé zachované mestské privilégium, ktoré dostalo mesto od kráľa Karola Róberta.¹⁴ Žilina sa stala opäť kráľovským majetkom.

Začalo sa tu používať právo, ktoré používalo aj mesto Tešín. Išlo o flámsky právny systém, ktorý bol vhodný aj pre kolonizáciu vidieka. Žilinské právo sa začalo šíriť najskôr na hornom Považí, neskôr na Kysuciach, v Turci a na Orave. Prvou zmienkou o žilinskom práve je listina z Kolárovc z roku 1312, keď táto lokalita dostala žilinské právo. Do konca stredoveku sa žilinským právom riadilo viac ako 80 lokalít.¹⁵ Žilinský právny okruh bol najväčší na

¹³ Pozri príloha, obr. č. 4.

¹⁴ PFLIEGEL, M., KRUŠINSKÝ, G. Premeny Žiliny, s. 9.

¹⁵ <https://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/zilina-a-zilinske-pravo> [2020-03-14]

Slovensku. Súdnu právomoc mal dedičný richtár, ktorý i súdil. Tieto kompetencie neskôr prevzala mestská rada a nakoniec sa vytvorila špeciálna profesia sudcov.

Odvolacím miestom pre Žilinu bol do r. 1369 Tešín. Na príkaz panovníka prevzala Žilina od r. 1384 práva mesta Krupina. Toto pôvodom nemecké právo z Magdeburgu bolo v roku 1378 prepísane v nemčine do Žilinskej knihy.¹⁶ Preklad tohto magdeburského mestského práva tvorí prvú, normatívnu časť Žilinskej mestskej knihy. Obsahuje však niekoľko chybných prekladov. Druhú časť knihy tvoria zápisy zo súdnych jednaní v latinčine, nemčine i slovakizovanej češtine.¹⁷

2.1.1 Právo meča

Z historických prameňov vieme, že Žilina mala i právo meča. Právo meča - hrdelné právo – dovoľovalo mestu mať kata, ktorý vykonával popravy sťatím alebo obesením. Aj keď Žilina svojho kata mala, písomná zmienka sa zachovala až od 17. storočia. Každý z katov mal svoj vlastný meč. Katovský meč mal svoj špecifický tvar a nesmel byť použitý na iný účel. Na čepel sa často vyrývali mená popravených, ale aj iné tvary, ako napr. koleso či šibenica. V prípade žilinského kata to bolo srdce. Meč bol ako symbol hrdelného práva používaný až do 17. storočia, ale v niektorých regiónoch bola používaná aj sekera alebo šibenica. Meče žilinských katov sa nachádzajú v Považskom múzeu v Žiline.¹⁸

2.1.2 Šibenice

Popravy v Žiline sa konali od 14. storočia, kedy mesto získalo právo meča. Spadali tu nielen obce z bezprostredného okolia, ale aj z Kysúc, Považia či Turca. Niekedy povolali kata aj do dediny, v ktorej sa stal zločin. Väčšinou sa tresty vykonávali na námestí, kde bol umiestnený pranier. Popravy sa konali na popraviske na vršku zvanom Šibenice na kraji mesta. Dôvodom mohli byť aj estetické účely, keďže napríklad telá obesencov zostali podľa vtedajších zvyklostí visieť pre výstrahu na šibenici.¹⁹ Najbežnejším spôsobom popravy bolo obesenie. Tento trest vynášali sudy už za krádež - vešani boli väčšinou muži. Sťatie hlavy bolo považované za relatívne čestný odchod zo života z rúk kata. Pri ťažkých zločinoch vláčili

¹⁶ <https://www.zilina.sk/userfiles/historia%20-%20dlhsia%20verzia.pdf> [2020-03-14]

¹⁷ VIRDZEKOVÁ, A. Trestnoprávne ustanovenia v Žilinskej mestskej knihe, s. 344- 345.

¹⁸ <http://www.tikzilina.eu/zilinsky-kat/> [2020-03-14]

¹⁹ <https://myzilina.sme.sk/c/4801770/zilinske-popravisko-na-kraji-mesta.html> [2020-03-14]

previnilca cestou na popravisko po uliciach za koňom. V Žiline boli popravení mnohí bezmenní odsúdenci.²⁰

Dnes je ťažké presne určiť, kde sa popravisko sa Šibeniciach nachádzalo, resp. rozprestieralo. Podľa mapových i obrazových podkladov vieme povedať, že na území dnešnej časti Žiliny Šibenice, resp. aj Hruštiny, bývalo popravisko. Svedčí o tom napríklad mapa Žiliny a okolia od Michala Ruttkaya-Nedeckého (známa ako Ruttkayova mapa) z roku 1747, na ktorej je zakreslené popravisko so šibenicami symbolom ruky s mečom.²¹ Ďalším historickým podkladom je aj obrázok, na ktorom sú znázornené naše Božie muky v pozadí so šibenicami.²² Tiež je známe, že v podzemí dnešnej starej radnice bývali dve väzenia, a keď viedli odsúdeného na popravu, vyzváňal mu zvon z dnešnej radnice. Taktiež vieme, že na vršku za Žilinou sa vešali lotri a zločinci nízkeho pôvodu, preto aj označenie tejto časti Šibenice.²³

2.1.3 Motív stavby Božích múk na tomto mieste

Tak ako kati, ktorí nepatrili medzi obľúbených občanov mesta, môžeme predpokladať, že ani samotné popravisko nepatrilo medzi vyhľadávané miesta. Skôr vyvolávalo v ľuďoch pocity strachu, úzkosti, hnevu, smútku, rešpektu či ľútosti. Pravdepodobne tieto pocity boli dôvodom, prečo sa ľudia rozhodli postaviť práve na tomto mieste túto náboženskú stavbu - Božie muky. Ďalším dôvodom mohla byť poloha – bola to križovatka dedín.

Možno ako spomienku na tragický koniec odsúdených, uctenie si mŕtvych či ako prejav nádeje, že napriek tomu, že ľudia, ktorí boli odsúdení ako zločinci a našli tu svoju smrť, môžu nájsť svoje miesto v nebi po boku Ježiša Krista tak, ako jeden zo zločincov ukrižovaný vedľa neho. Aj keď v minulosti toto miesto vyvolávalo v ľuďoch negatívne emócie, postupom času sa z neho strach vytratil a jeho temnú minulosť pozná len málokto.

²⁰ <https://myzilina.sme.sk/c/4801770/zilinske-popravisko-na-kraji-mesta.html> [2020-03-14]

²¹ Pozri príloha, obr. č. 5.

²² Pozri príloha, obr. č. 6.

²³ <http://www.tikzilina.eu/zilinsky-kat/> [2020-03-14]

3 Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách) dnes

V predchádzajúcej kapitole sme sa venovali histórii stavby a jej okoliu. V nasledujúcej by sme radi priblížili jej dnešný stav.

Tieto Božie muky sa nachádzajú vedľa rušnej frekventovanej cesty zo Žiliny smerom na Vysoké Tatry, v časti Žiliny s názvom Šibenice.²⁴ Jej umiestnenie sme presnejšie určili GPS súradnicami - 49°12'35,23824" S, 18°47'1,88412 V. Podľa typológie sa radia medzi murované (pilierové) Božie muky. Ich driek má tvar hranolového piliera a zasvätené sú, na rozdiel od stĺpových, Panne Márii.

Napriek tomu, že mnoho ľudí nevie o tejto architektonickej pamiatke, je o ňu dobre postarané. Ošetrujú ju dobrovoľnícke tímy, ktoré sa ju snažia udržať v dobrom stave, aby nedošlo k jej zrúteniu. Na čele týchto „záchránarov“ je Patrik Groma, ktorý pravidelne prostredníctvom brigád, spolu so zúčastnenými čistí jej okolie. Zároveň sa už postarali o všetky nálety, ktoré poškodzovali najmä jej strešnú krytinu. Do najbližšej doby plánujú aj reštaurátorský výskum.²⁵

Stavba je natretá bielou farbou so šindľovou strechou s dvojkřížom.²⁶ Na prednej strane má jeden výklenok, ktorý svojím tvarom mierne pripomína gotiku. Vnútri sa nachádza socha Panny Márie, niekoľko sviečok a kvetov.²⁷ Je na nej umiestnená aj ďakovná tabuľa, obnovená v roku 2016, venovaná Panne Márii a Žofii Bosniakovej.²⁸ Pôvodní obyvatelia Hruštín tu stále radi chodievajú s radosťou, že je o toto miesto postarané.

3.1 Okolie stavby

V okolí stavby sa nachádza autobusová zastávka Šibenice STK, Vodné dielo Žilina, a Motel Šibenice. Pomerne blízko je aj nákupné centrum s nábytkom, čerpacia stanica a hneď oproti pamiatke je Stanica technickej kontroly (STK).²⁹

Bude to 22 rokov, odkedy je Vodné dielo sprístupnené Žilinčanom na rekreáciu. Pri jeho výstavbe muselo byť však niečo obetované. Bola zaplavená takmer celá časť Mojšovej Lúčky

²⁴ Pozri príloha, obr. č. 7.

²⁵ https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2059297537471506&id=262065744301264 [2020-03-14]

²⁶ Pozri príloha, obr. č. 8.

²⁷ Pozri príloha, obr. č. 9.

²⁸ Pozri príloha, obr. č.10.

²⁹ Pozri príloha, obr. č.11.

a celá časť Hruštín.³⁰ Ich obyvatelia boli presťahovaní do iných oblastí. Kým Mojšová Lúčka bola vystavaná na neďalekom území nanovo, miestna časť Hruštiny, ktorá patrila do katastra Žiliny, zanikla úplne. Zostala po nej iba pomenovaná ulica v Rosinkách. Jedinou stojacou pamiatkou na ňu ostali len spomínané Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách).

Ďalšou stavbou, ktorej názov pripomína pochmúrnú minulosť tohto územia, je starý Motel Šibenice. Budova sa stavala od roku 1976. Niekoľko rokov poskytovala nocľah pre turistov. Tiež tu bola k dispozícii reštaurácia, nočný bar a terasa s kaviarňou. Objekt a jeho hala sa vtedy využívali hlavne na zábavy, momentálne je už však niekoľko rokov opustený. Vystriedalo sa tu viacero majiteľov, ale budova ďalej chátra a nevyzerá, že by malo dôjsť k jej opätovnému otvoreniu. V súčasnosti má majiteľa, ktorý s ňou má plány. Budova je zabezpečená, aby neohrozovala okolie. Mnoho mladých ľudí to tu láka, aby si mohli prezrieť ďalšiu opustenú budovu a láka aj bezdomovcov, aby mali kde prespať. Je však strážená a do jej vnútra sa dostať nedá.³¹

³⁰ Pozri príloha, obr. č.12.

³¹ <https://www.zilinskyvecernik.sk/clanok/o-na-pohlad-zabudnuty-motel-sa-majitel-stara/646/> [2020-03-14]

4 Atmosféra miesta

Vzhľadom na minulosť miesta, sme sa rozhodli pozrieť bližšie na dnešnú atmosféru a opýtať sa pamätníkov na ich spomienky na toto miesto.

4.1 Nehodovosť

Žilina svoju pozíciu dopravného uzla spĺňa dodnes. Stretávajú sa tu dve významné cesty - E50 a E75.³² Naša sakrálna stavba sa nachádza pri vstupe do Žiliny zo smeru od Martina, v časti známej ako Šibenice.

Hovorí sa, že na mieste je negatívna energia ako pamiatka na popravu. Dnes je na tomto území nehodový úsek (hlavný ťah na Poprad). Podľa historika Miloša Jesenského, to súvisí práve s temnou históriou miesta. V jednom rozhovore sa vyjadril takto: „*Vodiči, ktorí na takýchto úsekoch havarovali, neskôr rozprávali, že opustili správny smer jazdy, akoby na chvíľu stratili vedomie. Výskumy ukazujú, že na cestách v blízkosti geopatogénnej zóny dochádza k náhlemu poklesu krvného tlaku, k zmene srdcovej činnosti, zníženiu frekvencie dýchania až k strate vedomia.*“³³ Ďalej dodáva, že je možné, že na tomto mieste ostal akoby „dych smrti“, ktorý ovplyvňuje psychiku vodičov a ľudí, ktorí tadiaľto prechádzajú aj keď temné časy sa už skončili.

4.2 Pamätníci z rodiny Rzeszotových

Pri písaní našej práce sme pátrali aj po ľuďoch, ktorí vyrastali v okolí, aby nám mohli potvrdiť alebo vyvrátiť fámy, viažuce sa k tomuto miestu. Dočítali sme sa napríklad, že miesto má negatívnu energiu a viacero pôvodných obyvateľov osady Hruštiny má pred ním rešpekt, hoci na prvý pohľad pôsobí neškodne. Mali sme možnosť skontaktovať sa so súrodencami z rodiny Rzeszotových - pani Máriou Chovanovou, Tatianou Takáčovou a pánom Ivanom Rzeszotom, ktorí nám ochotne odpovedali na naše otázky. Ako povedal pán Ivan: „*Pravda musí byť spracovaná.*“³⁴

³² BECHNÝ Ľ., MAČEJKOVÁ, Ľ. Žilina a okolie.

³³ <https://www.cas.sk/clanok/255087/na-zilinskych-sibeniach-mata-akysi-dych-smrti-soferi-tam-stracaju-vedomie/> [2020-03-14]

³⁴ Z rozhovoru s pamätníkom

Vyrastali v spoločnej domácnosti, kde žili spolu s rodičmi, starou mamou a ďalšími 3 súrodencami. Bývali v Hruštinách v dome č. 1628, blízko stavby, ktorú si pamätajú od detstva, pretože sa pri nej so súrodencami hrávali.

Pán Rzeszoto sa narodil v roku 1946 a „kaplnka“ tam bola, odkedy si pamätá. Ako dieťa tade chodieval každý deň do školy. Pamätá si, že bol pri nej dole breh, kde bola žltá hlina, ktorú ľudia brávali. Z rozprávania vie, že kedysi tam boli šibenice.³⁵

Pani Takáčová, rodená Rzeszotová, má momentálne 70 rokov. Nakoľko však od 19-tich rokov nebývala v Žiline, nevie toho veľa. Pamätá si však, že žilinskí gardisti tam повеšali ľudí na strom, ktorý bol v „jarku“. Z rozprávania iných vie, že pociťovali strach, keď chodili okolo a pripisovali to práve tomu, že tam kedysi bolo popravisko. Ona sama to však berie iba ako posvätné miesto, kde sa ako malá chodievala modliť.³⁶

Ďalšia zo súrodencov, pani Chovanová, za slobodna Rzeszotová, taktiež nevie, kto ani kedy túto stavbu postavil. Podľa jej slov tam vraj bola od nepamäti. Podľa nej to však nejako súvisí s tým, že tam kedysi bolo popravisko a možno aj pohrebisko. Nie je si tým úplne istá, no hovorí, že niektorí z popravených tu boli aj pochovaní. Jej rodina sa priamo s týmto miestom stretla: *„Raz som započula, že môj praprastarý otec odvážal popravených na voze s konským záprahom na cintorín.“*³⁷ O tom, že sa stavba považuje za Božie muky, počula po prvý raz, tak ako i jej súrodenci. Spomínala i to, že pamiatka bola častokrát obeťou vandalizmu - bola viackrát poškodená a vykradnutá. Dodnes sa na toto miesto vracia v rámci prechádzok do prírody a spomína si na detstvo, ako sa tam ako deti rady hrávali. Ako dieťa si to až tak neuvedomovala, no podľa jej slov: *„Dnes pri predstave, čo sa dialo za „kaplnkou“ na popravisku v minulosti, cítim strach a úzkosť.“*³⁸

³⁵ Z rozhovoru s pamätníkom

³⁶ Z rozhovoru s pamätníčkou.

³⁷ Z rozhovoru s pamätníčkou.

³⁸ Z rozhovoru s pamätníčkou.

5 Záver

Predtým, ako sme začali písať túto prácu, sme o Božích mukách nevedeli takmer nič. Rovnako ako väčšina ľudí, sme si ich občas ani len nevšimli. Preto sme si za hlavný cieľ našej práce stanovili poukázať na príbeh aspoň jednej z týchto stavieb z nášho okolia a popísať i jej súčasný stav. Aj na naše otázky sme postupne našli potrebné odpovede. Veríme, že sme aspoň sčasti dosiahli to, čo sme si stanovili a že tieto stavby a ich príbehy nebudú zabudnuté. Božie muky sú totiž vynikajúcim príkladom toho, že nielen majestátne paláce a hrady sú pozoruhodnými pamiatkami, ale aj niečo na prvý pohľad nenápadne má rovnako zaujímavú históriu.

Táto drobná architektúra je dôkazom tvorivosti, šikovnosti, obetavosti, záujmu a viery ľudí, ktorí častokrát boli chudobní, no aj napriek tomu sa dokázali spojiť a mravenčím úsilím po sebe zanechali odkaz o ich dobe a spolupatričnosti. Budovali len z toho, čo mali, a pritom toho nemali veľa. Niektoré z nich prežili storočia a videli veci, na ktoré dnes ľudia pomaly zabúdajú. Tieto udalosti by však mali naopak inšpirovať, aby sa už nikdy nezopakovali. Božie muky ako svedkovia nám aj dnes pripomínajú častokrát bolestivé veci minulosti. Je to teda miesto odpočinku i zamyslenia sa.

Dnes sú pre nás miestom zastavenia obchodné centrá, ktoré o nás nič nehovoria, a pravdepodobne o pár rokov ani len nebudú stáť. Naozaj chceme, aby odkazom nášho moderného a rýchleho sveta bolo niečo bez ducha či hodnoty? Malé, skoro až večné stavbičky nám toho môžu povedať oveľa viac, len ich treba nechať hovoriť. Tá nami vybraná, nám porozprávala o mieste, kde kedysi končili životy zločincov. Dnes sa pri nej naopak vlní priehrada, ktorá život dáva. Tam, kde sa všetky cesty končili, dnes pulzujú dopravné tepny.

Bohužiaľ, táto práca vznikala v období pandémie a ovplyvnila aj našu tvorbu. Pre obmedzenia sme nemohli navštíviť archív, knižnice či čerpať z iných, inokedy verejne dostupných zdrojov. Nezvyčajne sme museli komunikovať aj s pamätníkmi, s ktorými sme namiesto osobného stretnutia, komunikovali cez internet a mobil.

Podobných miest ako je to naše, je na Slovensku mnoho. Dôležité je starať sa o ne a zachovať ich v hmotnej, ale aj duchovnej podobe. Mali by sme otvoriť oči a neostať slepými ku chátrajúcim a zabudnutým miestam, ktoré majú ešte veľa čo povedať. Čas strávený na ich obnove a kultivácii ich okolia nie je zbytočný. Nikdy nevieme, kedy príde potreba zájsť na miesto, ako sú práve Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách), kedy budeme chcieť nájsť pokoj a možno aj odpovede. Tieto miesta môžu niesť posolstvo pre komunitu, jednotlivca, domácich ale aj pre pocestných. Toto posolstvo môže byť podstatné pre nás a našu budúcnosť.

6 Zoznam bibliografických odkazov

Knižné publikácie

BECHNÝ, Ľubo, MAJERČÍKOVÁ, Alena. *Žilina a okolie*. Knížné centrum, 2008, 85 s. ISBN 978-80-8064-323-2.

PFLIEGEL, Miroslav, KRUŠINSKÝ, Gustáv. *Premeny Žiliny*. Martin: Osveta, 199.198 s. ISBN 80-217-0195-1.

VIRDZEKOVÁ, Alica. Trestnoprávne ustanovenia v Žilinskej mestskej knihe. In *III. československé právnohistorické setkání doktorandů a postdoktorandů. (Sborník z konference)*, Masarykova univerzita v Brne, 2015. s. 344-355. ISBN 978-80-210-7938-0.

Časopisy

LISZKA, József. Archív drobných sakrálnych pamiatok – Dokumentácia drobných sakrálnych pamiatok vo Výskumnom centre európskej etnológie v Komárne. In *Slovenský národopis*, 2003, č. 51, s. 515-532.

LISZKA, József. Archív malých sakrálnych pamiatok „Na slávu Božiu...“. In *ENVIROMAGAZÍN*, 2007, č. 1, s. 18-21.

Internetové zdroje

<https://old.katolickenoviny.sk/37-2002-k-malej-sakralnej-architekture/> [2020-03-14]

<https://www.i-senior.cz/bozi-muka-v-krajine-nuti-k-zamysleni-poznejte-jejich-vyznam/> [2020-03-20]

<https://zilina-gallery.sk/picture.php?/85649/category/4092> [2020-03-14]

<https://zilina-gallery.sk/picture.php?/18601/category/1186> [2020-03-14]

<https://www.zilina.sk/userfiles/historia%20-%20dlhsia%20verzia.pdf> [2020-03-14]

<https://historyweb.dennikn.sk/clanky/detail/zilina-a-zilinske-pravo> [2020-03-14]

<http://www.tikzilina.eu/zilinsky-kat/> [2020-03-14]

<https://myzilina.sme.sk/c/4801770/zilinske-popravisko-na-kraji-mesta.html> [2020-03-14]

<https://www.zilinskyvecernik.sk/clanok/o-na-pohlad-zabudnuty-motel-sa-majitel-stara/646/>
[2020-03-14]

<https://www.cas.sk/clanok/255087/na-zilinskych-sibeniciach-mata-akysi-dych-smrti-soferi-tam-stracaju-vedomie/> [2020-03-14]

Audiovizuálne zdroje

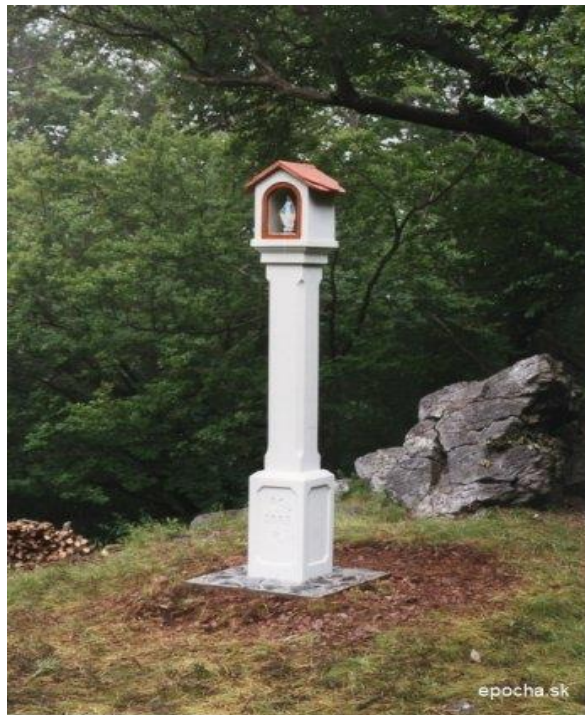
https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=2059297537471506&id=262065744301264
[2020-03-14]

Zoznam príloh

- Obr. č. 1: Božie muky v Maršovej
(Zdroj : <https://zilina-gallery.sk/picture.php?/85649/category/4092>)
- Obr. č. 2: Božie muky pod Vápennou
(Zdroj : <https://kriz.epocha.sk/kaplnky-okres-malacky/plavecke-podhradie-bozia-muka-pod-vapennou>)
- Obr. č. 3: Božie muky v Malackách
(Zdroj : <https://malackepohlady.sk/?p=716>)
- Obr. č. 4: Kríž na Šibeniciach
(Zdroj : foto autorky)
- Obr. č. 5: Mapa Žiliny a okolia od Michala Ruttkaya-Nedeckého z roku 1747
(Zdroj : <https://www.cas.sk/fotogaleria/255087/na-zilinskych-sibeniciach-mata-akysi-dych-smrti-soferi-tam-stracaju-vedomie/3/> + úprava autorky)
- Obr. č. 6: Obrázok našich Božích múk so šibenicami v pozadí od Mojmíra Vlkolačka
(Zdroj : archív Mgr. Petra Štanského)
- Obr. č. 7: Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách)
(Zdroj : foto autorky)
- Obr. č. 8: Bližší pohľad na šindľovú strechu s dvojkrížom
(Zdroj : foto autorky)
- Obr. č. 9: Vnútro výklenku
(Zdroj : foto autorky)
- Obr. č. 10: Ďakovná tabuľa
(Zdroj : foto autorky)
- Obr. č. 11: Súčasná mapa miesta
(Zdroj : Google maps + úprava autoriek)
- Obr. č. 12: Pred a po výstavbe vodného diela
(Zdroj : <http://www.tikzilina.eu/vodne-dielo-zilina/>)

Obr. č. 1: Božie muky v Maršovej

Obr. č. 2: Božie muky pod Vápennou

Obr. č. 3: Božie muky v Malackách

Obr. č. 4: Kríž na Šibeniciach

Obr. č. 5: Mapa Žiliny a okolia od Michala Ruttkaya-Nedeckého z roku 1747

Obr. č. 6: Obrázok našich Božích múk so šibenicou v pozadí od Mojmíra Vlkočáka

Obr. č. 7: Božie muky pri Šibeniciach (Hruštinách)

Obr. č. 8: Bližší pohľad na šindľovú strechu s dvojkrížom

Obr. č. 9: Vnútro výklenku

Obr. č. 10: Ďakovná tabuľa

Obr. č. 11: Súčasná mapa miesta (Križ na Šibeniciach a naše Božie muky pri Šibeniciach)

Obr. č. 12: Pred a po výstavbe vodného diela